

SKANDAL VEKA

i drugi tekstovi

GABRIJEL GARSIJA MARKES

Predgovor: Džon Li Anderson
i izdavač Kristobal Pera

Prevela sa šanskog
Dragana Bajić

■ Laguna ■

Naslov originala

Gabriel García Márquez
EL ESCÁNDALO DEL SIGLO

Copyright © 2018 Gabriel García Márquez, and Heirs of
Gabriel García Márquez
Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

SKANDAL VEKA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

<i>Predgovor</i> , Džon Li Anderson	11
<i>Beleška izdavača</i> , Kristobal Pera	23

SKANDAL VEKA

Predsednički berberin	29
Tema za temu	32
Objašnjiva zabuna	35
Ubica usamljenih srdaca	38
Smrt nije tačna dama	41
Čudno idolopoklonstvo u La Sijerpeu	44
Čovek stiže po kiši	55
Kuća Buendijinih.	60
Poknjiževljavanje.	63
Preteče.	65
Poštar zvoni hiljadu puta	67

Jaguar iz Arakatake	74
Njegova Svetost ide na odmor (odlomak).	76
Skandal veka	81
Da li se žene koje nestaju u Parizu nalaze u Karakasu? .	149
„Ja sam posetio Mađarsku“ (odlomak)	154
Najčuvenija godina na svetu	162
Samo dvanaest sati za spasavanje.	182
6. juni 1958: Karakas bez vode	196
Nedaće jednog pisca knjiga	206
Ne pada mi na pamet nikakav naslov	210
Sandinistički udar. Hronika prepada na „Kuću svinja“ .	221
Kubanci pred blokadom.	236
Utvara Nobelove nagrade	249
Bežična telepatija.	256
Novi najstariji zanat na svetu	260
Jeste, nostalgija je i dalje ista kao pre.	264
Priča strave i užasa za Novogodišnju noć	268
Čarobni Karibi	272
Poezija, deci nadohvat.	277
Reka života	280
<i>Marija u srcu mome</i>	285
Kao izgubljene duše	290
Još nešto o književnosti i stvarnosti	294
Moj lični Hemingvej.	299
Aveti na putevima	305
Bogota 1947.	310
„Drumske priče“	314

Moje drugo ja.	319
Siroti dobri prevodioci	324
Avion uspavane lepotice	329
Traži se pisac	334
Obregon ili neobuzdana vokacija	339
Književnost bez bola.	343
Iz Pariza s ljubavlju	347
Povratak u Meksiko	352
U redu, hajde da razgovaramo o književnosti.	356
Ona tabla s vestima	360
Povratak semenu.	365
Kako se piše roman?	369

PREDGOVOR

Svet priznaje Gabrijela Garsiju Markesa kao izvanrednog romanopisca: voljenog tvorca pukovnika Aurelijana Buen-dije i Makonda, epske ljubavi Fermine Dase i Florentina Arise, smrti Santijaga Nasara i usamljenog kolosa, diktatora u *Patrijarhovo* *jeseni*. Zbog svega toga su mu za života dodelili najviše književno priznanje, Nobelovu nagradu, a cela hispanaska Amerika se radovala kad je gledala „jedno od šesnaestoro dece telegrafiste iz Arakatake“ na svečanom prijemu njemu u čast, pred švedskim kraljem i kraljicom.

Gabo (ime od milja po kom ga poznaje ceo hispanski svet) poznat je i kao prijatelj i osoba od poverenja Fidela Kastru i Bila Klintona, kao i Kortasara, Fuentesu i drugih kolega iz vremena buma, a i kao muž Mercedes Barće i otac dva sina, Gonsala i Rodriga. Po njegovoj smrti 2014, u osamdeset sedmoj godini, ceo svet je pohrlio na njegovu sahranu održanu u divnoj palati Lepih umetnosti u glavnom gradu države u kojoj je živeo, Meksiku. Kad je Huan Manuel Santos, tadašnji predsednik Kolumbije, njegove rodne zemlje, rekao da je bio najbolji Kolumbijac svih vremena, niko to nije doveo u sumnju.

Ali pored svega toga, Gabo je bio novinar; novinarstvo je na izvestan način bilo njegova prva ljubav i kao sve prve ljubavi, najtrajnija. To zanimanje mu je pružilo prvi hleb u ulozi pisca, čega se uvek sećao; njegovo divljenje prema novinarstvu išlo je dotle da ga je jednom prilikom sa sebi svojstvenom velikodušnošću proglasio „najboljim zanimanjem na svetu“.

Ova hiperbola bila je nadahnuta osećanjem poštovanja i privrženosti profesiji koju je prisvojio istovremeno načinivši prve korake u književnosti. Na prvoj godini studija 1947. na Nacionalnom univerzitetu u Bogoti Gabo je objavio prve kratke priče u dnevniku *El Espektador*. Želeo je da bude pisac, ali je upisao pravo da udovolji ocu.

Političko nasilje je grubo upalo u Gabov život aprila 1948, kad je ubistvo harizmatičnog liberalnog vođe Horhea Eljesera Gajtana izazvalo nekoliko dana narodnih nereda. Za vreme pobune zapamćene pod imenom „udar u Bogoti“ Gabov studentski dom je bio zapaljen, a sam univerzitet zatvoren *sine die*. Bio je to početak građanskog rata – nazvanog Nasilje – između liberala i konzervativaca, koji je potrajao jednu deceniju i koštao je života oko 200.000 ljudi.

Kolumbija više nikada neće biti ista, kao ni Gabov život. Da bi mogao da nastavi studije, preselio se u Kartahenu de Indijas, upisao se na univerzitet i u maju 1948. počeo je saradnju s novim lokalnim dnevnom listom *El Universal*. Nedugo zatim ostavio je studije da bi se potpuno posvetio književnosti. Pokušao je da zarađuje za život pišući članke za *El Eraldo* iz Barankilje, grada u koji se preselio 1950. Bile su to srećne godine obrazovanja u okruženju drugih mladih stvaralaca – pisaca, umetnika, boema – koji su postali veliki prijatelji i stvorili takozvanu Grupu iz Barankilje. U to vreme

Gabo je živeo u jednom prolaznom hotelu, potpisivao je kolumnu pod pseudonimom Septimus i završavao je svoj prvi roman *Opalo lišće*.

Ova antologija, dobrodošla koliko i neophodna, ističe zaoštavštinu novinara Gabrijela Garsije Markesa izborom njegovih objavljenih članaka. Kreće od mladog boema u primorskoj etapi, s Gabom koji pravi prve zamahe kao pisac, i nastavlja se tokom četrdesetak godina do sredine osamdesetih, kad je bio već zreo i potvrđen pisac. Ova antologija otkriva nam početno pero prijatnog pisca, šaljivog i vedrog, čije se novinarstvo malo razlikovalo od njegove fikcije. U „Temi za temu“, na primer, piše o poteškoćama u pronalazanju teme prigodne da se započne beleška. „Ima onih koji nedostatak teme pretvaraju u temu za novinsku belešku“, kaže, pa pošto je preleteo lepezu živopisnih pripovesti koje se pojavljuju po novinama – da se udaje ćerka diktatora Franka i da se mladoženja zove „Vrli zet“, da su se neka deca opekla igrajući se letećim tanjirima – jasno stavlja do znanja da je moguće napisati zabavan članak o nečemu što nije ništa naročito. U „Objašnjoj zabuni“ Gabo priča kako se potpuno pijan čovek ubio bacivši se kroz prozor hotela pošto je video kako ribe padaju s neba. Pred svršenim činom Gabov završetak dobija gotski *noir* prizvuk u stilu Edgara Alana Poa, što otkriva novinara motivisanog pre svega željom da „izbaci dobro ispričanu priču“, kao što je sam obično govorio na svoj primorski način: „Kali, 18. april. Neverovatno iznenađenje danas su doživeli stanovnici prestonice u dolini Kauka kad su na ulicama u centru grada primetili prisustvo na stotine srebrnih ribica od oko dva palca dužine, rasejanih na sve strane.“

* * *

Godine 1954. Gabo se vratio u Bogotu da radi u *El Espektadoru*, istom dnevnom listu koji je objavio njegove prve kratke priče. Počeo je da piše filmsku kritiku, a kao specijalni izveštač bavio se reportažom, ali je objavljivao i beleške po sopstvenom interesu – neke se nalaze u ovoj knjizi – hronike o narodnim legendama u primorju ili razmišljanja o događajima koji su ga zanimali: u „Poknjiževljanju“ pominje grozomorno ubistvo počinjeno u Antiokiji. Prekornim tonom, ublaženim njegovim karakterističnim crnim humorem, Gabo beleži: „Vest nije zaslužila – prema sadašnjem vrednovanju onoga što ima novinarsku težinu – više od dva stupca na stranici oblasnih vesti. Krvni delikt kao svaki drugi. S tom razlikom što danas u njoj nema ničeg izuzetnog jer je kao vest suviše obična, a kao roman suviše okrutna. Trebalo bi stvarnom životu preporučiti malo više odmerenosti“. U drugom članku, „Poštar zvoni hiljadu puta“, Gabo ponovo pokazuje da je moguće napraviti vest ni od čega jednom izvrsnom hronikom o kućici u Bogoti u koju dospevaju pisma koja nikad ne stignu niti se vrate pošiljaocu.

Tokom boravka u Bogoti Gabo se brzo dokazao kao ugledni nacionalni hroničar dramatičnom hronikom u nastavcima „Priča o brodolomniku“, objavljenom 1955. Zasnovana na intervjuima sa Suisom Alehandrom Velaskom, jedinim preživelim od njih osmorice koji su pali u more kad se brod odjednom nagnuo na stranu prilikom povratka iz Mobila u Alabami, Gabova priča je postigla pravi uspeh. Objavljena u četrnaest nastavaka, serija je potukla rekord prodaje *El Espektadora*, a istovremeno je izazvala veliki skandal zato što je protivrečila zvaničnoj verziji događaja, za koji je Mornarica okrivila jako nevreme, a brod se, u

stvari, nagnuo zbog preopterećenosti krijumčarenom robom koju su na brod utovarili oficiri i posada; ishod je bio takav da je izdavač, da bi ga udaljio iz oka uragana, Gaba poslao u Evropu. Bio je to prvi Gabov izlazak iz Kolumbije.

Za dve i po godine koliko je kao lutajući dopisnik *El Espektadora* proveo u Evropi krećući se po Parizu, Italiji, Beču, pa čak i po zemljama Istočne Evrope, s one strane gvozdene zavese, Gabo je napisao više hronika o svemu što mu se činilo dostojnim interesovanja, počev od sastanka na vrhu visokog nivoa u Ženevi pa do navodnih svađa između dve slavne glumice italijanskog filma ili londonske magle. Njegova proza je sveža, njegove hronike su uvek pronicljive i pune ironije; bio je veliko „petlovo dojenče“, kako u Kolumbiji zovu šaljivdžije, a mnoštvo vernih pratilaca stečenih zahvaljujući „Priči o brodolomniku“ bilo je spremno da čita sve što izađe iz njegovog pera.

U jednom od evropskih radova, „Njegova Svetost ide na odmor“, Gabo naširoko opisuje uobičajen papin put od Vatikana do palate u Kastel Gandolfu u okolini Rima. Postavljajući prizor kao filmski scenarista, Gabo je napisao: „Papa je otišao na odmor. Danas po podne, tačno u pet, smestio se u lični mercedes s tablicom SCV-7 i krenuo s vrata Palate Svete službe putem ka palati u Kastel Gandolfu, na dvadeset osam kilometara od Rima. Na vratima su ga pozdravila dvojica džinovskih švajcarskih gardista. Jedan od njih, onaj viši i snažniji, vrlo je mlad plavušan sa spljoštenim nosom, kakav je boksterski, što je posledica saobraćajne nesreće“. Priča je puna napetosti zahvaljujući triku da se hronici dodaju unutrašnji odeljci sa sopstvenim naslovima: jedan je o vrućini tog dana: „35 stepeni u hladu“, drugi „Putne nezgode“, u

kom objašnjava da je Njegova Svetost pri dolasku u svoju palatu zakasnila deset minuta zbog isprečenog kamiona. Takav papin dolazak saopštava ironičnim tonom: „Niko u Kastel Gandolfu nije primetio s koje je strane papa ušao u svoju palatu za odmor. Ušao je sa zapada u vrt s avenijom oivičenom stoletnim drvećem“.

Kad se vratio u Latinsku Ameriku krajem 1957, Gaba je regrutovao Plinije Apulejo Mendosa, prijatelj iz Kolumbije, da radi u *Momentu*, časopisu iz Karakasa. Mendosa je s njim putovao i u zemlje Istočne Evrope. Njegov dolazak se poklopio s periodom političkog previranja: nedugo po dolasku, u januaru 1958, pao je venecuelanski diktator Markos Peres Himenes. Bilo je to prvo narodno svrgavanje jednog diktatora u vreme kada su Latinskom Amerikom vladali gotovo isključivo diktatori. Ono što je Gabo tokom sledeće godine proživio u nepostojanoj venecuelanskoj sredini za njega je značilo političko buđenje.

Nakratko se vratio u Barankilju da se oženi Mercedes Barćom, lepom devojkom iz momposinske udoline, u koju se zaljubio godinama ranije, tokom svoje primorske etape. Zajedno su se vratili u Karakas. Kad je njegov prijatelj Mendosa napustio *Momento* zbog neslaganja s vlasnikom, Gabo se solidarisao s njim i podneo je ostavku. Kao slobodnjak počeo je da piše članke za druge listove. Dva od njih, ovde uključeni, „Karakas bez vode“ i „Samo dvanaest sati za spasavanje“, klasični su primeri Gabovog novinarskog stila u razvoju, u kom je pripovedanje, potanko rekonstruisanje drama iz stvarnog života, povezano tonom napetosti, ponekad čak hičkokovske, i raspletom koji se otkriva tek na kraju.

* * *

U januaru 1959, dve nedelje pošto je pobunjenička vojska Fidela Kastru srušila diktatora Fulhensija Batistu i preuzela vlast na Kubi, Gabo i Mendosa uspeli su da otputuju na ostrvo u jednoj olupini od aviona koju su u Karakas posla-le bradonje pobednici da bi doveli novinare. Od tada je s kubanskom revolucijom stvorio vezu koja je trajala celog njegovog života. O tom prvom kubanskom iskustvu napisao je znameniti članak „Ne pada mi na pamet nikakav naslov“.

U svom tekstu Gabo je smestio tek izvedenu revoluciju u politički kontekst tog trenutka genijalnom vinjetom kubanskog pesnika Nikolasa Giljena, koga je nekoliko godina ranije upoznao u Parizu kad su obojica stanovali u istom odvratnom hotelu u Latinskoj četvrti: „[...] čak i u najsurovije zimsko vreme – pisao je Gabo – Nikolas Giljen je u Parizu sačuvao vrlo kubanski običaj da se budi (bez petla) s prvim petlovima i da čita novine uz vatru za kafu uljuljivan povetarcem iz šipražja oko šećerana i prebiranjem po žicama zvonkih praskozorja u Kamagveju. Zatim bi otvorao balkonska vrata, isto kao u Kamagveju, i budio celu ulicu izvikujući najnovije vesti iz Latinske Amerike prevedene sa francuskog na njegov kubanski žargon.“

U tom trenutku stanje na kontinentu je savršeno izraženo u zvaničnom portretu konferencije šefova država koji su se prethodne godine sastali u Panami: „Jedva da se nazire poneki suvonjavi civil, a sve vrvi od uniformi i ratnih odličja. Čak i general Dvajt Ajzenhauer, koji je kao predsednik Sjedinjenih Država miris baruta u svom srcu obično prikrivao najskupljim odelima s Bond Strita, za tu istorijsku fotografiju okitio se svojim odličjima ratnika na odmoru. Elem, Nikolas Giljen je jednog jutra otvorio prozor i viknuo jednu

jedinu vest: 'Čovek je pao!' Nastalo je komešanje u usnuloj ulici jer je svako od nas pomislio da je svrgnuti čovek njegov. Argentinci su pomislili da je to Huan Domingo Peron, Paragvajci su pomislili da je Alfredo Stresner, Peruanci su pomislili da je Manuel Odrija, Kolumbijci su pomislili da je Gustavo Rohas Pinilja, Nikaragvanci su pomislili da je Anastasio Somosa, Venecuelanci su pomislili da je Markos Peres Himenes, Gvatemalci su pomislili da je Kastiljo Armas, Dominikanci su pomislili da je Rafael Leonidas Truhiljo, a Kubanci su pomislili da je Fulhensio Batista. U stvari je bio Peron. Kasnije, kad smo o tome razgovarali, Nikolas Giljen nam je oslikao beznadežnu panoramu stanja na Kubi. 'Jedino što vidim u budućnosti – zaključio je – jeste jedno momče koje je stalno u pokretu s meksičke strane'. Napravio je pauzu istočnjačkog vidovnjaka, pa zaključio: 'Zove se Fidel Kastro'.

A sam njegov dolazak u Havanu u punom revolucionarnom vrenju Gabo je zapamtio ovako: „Pre podneva prizemljili smo se između raskošnih kuća havanskih najbogatijih bogataša: na aerodromu Kampo Kolumbija, kasnije preimenovanom u Sijudad Libertad, staru tvrđavu iz Batistinog vremena, u kojoj je nekoliko dana ranije logorovao Kamilo Sijenfuegos sa svojom kolonom zblanutih seljaka. Prvi utisak je bio više komičan jer su nam u susret izašli članovi nekadašnje vojne avijacije koji su u poslednjem trenutku pristupili Revoluciji i bili su u svojim kasarnama dok su puštali da im dobro poraste brada da bi ličili na stare revolucionare.“

Posle objavljivanja i spektakularnog uspeha *Sto godina samoće* 1968. je bila jedna od ključnih godina u životu Gabrijela Garsije Markesa. Otada su Gabo i njegova porodica uživali

u ekonomskoj stabilnosti, a on je bio međunarodno proslavljen, potpuno zaslužen, kao jedan od velikih savremenih romanopisaca. Gabo nije sišao s književnih visova u narednih dvadeset godina – u tom periodu objavio je svoja druga velika dela, uključujući tu i *Patrijarhovu jesen* i *Ljubav u vreme kolere* – ali, mada su tu njegovu stranu milioni čitalaca van Latinske Amerike manje poznavali, Gabo je naporedo nastavio da se bavi novinarstvom sve više usredsređenim na političku angažovanost.

U deceniji sedamdesetih, u atmosferi rastuće napetosti u Latinskoj Americi podstaknute pobedom kubanske revolucije i politike žestokih sukoba koje su podsticale Sjedinjene Države, Gabo je stupio u period militantnog novinarstva. Kada je 1973. čileanskog socijalističkog predsednika Salvadora Aljendea brutalno srušio general Augusto Pinoče, izjavio je čak da više neće objaviti nijednu knjigu do pada tog režima. Iako nije ispunio obećanje, počeo je sve jasnije da izražava simpatije prema levičarskim ciljevima.

Zajedno s nekim prijateljima, kolumbijskim novinarima, pokrenuo je *Alternativu*, levičarski časopis; pisao je članke i kolumne kritičkog stava prema severnoameričkoj politici, a podržavao je Kubu i Fidela Kastru, s kojim je počeo da razvija trajno prijateljstvo. Napisao je dugačku hroniku hvaleći istorijski vojni pohod Kube na Angolu, i još jednu, uključenu u ovaj izbor, pod naslovom „Sandinistički udar. Hronika prepada na 'Kuću svinja'“, koja se bavi masovnom otmicom članova nikaragvanskog parlamenta, koju je izvela grupa sandinističkih gerilaca, kao herojskom epopejom.

U hronici „Kubanci pred blokadom“, uključenoj u ovu antologiju, Gabo je upotrebio svoj pripovedački dar da bi čitaocima objasnio šta podrazumeva čuveni „embargo“ – za Kubance „blokada“ – koji su Sjedinjene Države uvele Kubi

počev od 1961. Napisao je: „Te noći, prve noći blokade, na Kubi je bilo 482.560 automobila, 343.300 frižidera, 549.700 radio-prijemnika, 303.500 televizora, 352.900 električnih pegli, 286.400 ventilatora, 41.800 automatskih veš-mašina, 3.510.000 ručnih satova, 63 lokomotive i 12 trgovačkih brodova. Sve to, osim ručnih satova, koji su bili švajcarski, bilo je napravljeno u Sjedinjenim Državama. Izgleda da je trebalo da prođe izvesno vreme pre nego što Kubanci shvate šta su u njihovim životima značili ti ubitačni brojevi. Sa stanovišta proizvodnje, Kuba se odjednom suočila sa činjenicom da nije zemlja za sebe, nego trgovačko poluostrvo Sjedinjenih Država.“

Zbog ovakvih tekstova Gaba je snažno kritikovala desničarska štampa Sjedinjenih Država i Latinske Amerike, a neki su išli dotle da ga proglase propagatorom kubanskog režima ili čak korisnom budalom Fidela Kastru. Gabo je nastavio da podržava stvari u koje je verovao obavljajući uz to diplomatsku ulogu pošto se lično angažovao u naporima da se uspostavi dijalog između Sjedinjenih Država i Kube, kao i između kolumbijskih gerilaca i nekoliko uzastopnih vlada u njegovoj zemlji.

Ali Gabovo delo je prevazilazilo i njegove političke ideje. Godine 1987, na tešku vest o ubistvu Giljerma Kana, njegovog prijatelja i izdavača, decenijama na čelu *El Espektadora*, a po nalogu Pabla Eskobara, Gabo je napisao ovu osećajnu i dirljivu pohvalu: „Gotovo četrdeset godina, u svako doba i gde god da sam bio, svaki put kad se u Kolumbiji nešto dešavalo, prvo što bih uradio bilo je da telefonom pozovem Giljerma Kana da mi tačno ispriča novost. Uvek, ne propustivši ni jedan jedini put, iz telefona se čuo isti glas: 'Zdravo,

Gabo, šta ima novo'. Jednog ružnog dana prošlog decembra Marija Himena Dusan donela mi je u Havanu njegovu poruku s molbom da napišem nešto posebno za stogodišnjicu *El Espektadora*. Te iste noći u mojoj kući predsednik Fidel Kastro mi je tokom zabave s prijateljima pričao zanimljivu priču kad sam začuo, gotovo u potaji, drhtavi Mercedesin glas: 'Ubili su Giljerma Kana'. To se desilo petnaest minuta ranije, a neko je požurio da nam telefonom javi šturu vest. Jedva da sam bez daha i zamagljenih očiju sačekao kraj rečenice Fidela Kastru. Jedino što mi je pometenom od uzbuđenja tada palo na pamet bio je uvek isti nagonski podsticaj: da telefonom pozovem Giljerma Kana da mi ispriča celu vest i da s njim podelim bes i bol zbog njegove smrti“.

Krajem devedesetih, s dijagnozom raka limfnih žlezda (mada će se on oporaviti od te bolesti), Gabo je u poslednjoj deceniji i po svog života počeo neumoljivo da propada.

Godine 1996, pre nego što je počeo njegovi zdravstveni problemi, objavio je knjigu *Vest o jednoj otmici*, jedan od njegovih malobrojnih značajnih novinarskih radova široko poznat međunarodnoj publici; bavi se užasnim stradanjem jedne grupe uticajnih Kolumbijaca, većinom novinara, koje je Pablo Eskobar uzeo kao taoce u nastojanju da kolumbijsku vladu ubedi da napusti sporazum o izručenju trgovaca drogom koji je potpisala sa Sjedinjenim Državama.

Godine 1998. Gabo je upotrebio deo novca od Nobelove nagrade da kupi časopis *Kambio*, koji je pripadao njegovoj prijateljici, te da ga ponovo pokrene s novom ekipom reportera i izdavača. U *Kambiju* je objavio neka od svojih poslednjih novinarskih ostvarenja; na primer, profil pevačice Šakire iz Barankilje, kao i venecuelanskog vođe Uga Čavesu.

Časopis je na kraju morao da bude zatvoren, ali dok je trajao, Gabo je uživao u tom iskustvu, očaran što ponovo u potpunosti proživljava „najbolje zanimanje na svetu“.

U isto to vreme, od 1995, Gabo je držao radionice u Zaduzbini Gabriel Garsija Markes za novo iberoameričko novinarstvo sa sedištem u Kartaheni de Indijas, stvorenoj radi širenja novih novinarskih tehnika i davanja podsticaja novim generacijama latinoameričkih novinara. U razgovoru koji smo vodili 1999. pozvao me je da budem jedan od profesora u Zaduzbini i opisao mi je buduće bratstvo hroničara i reportera na toj polulopti kao „genijalnu mafiju prijatelja“ koja ne samo što će podići nivo novinarstva u Latinskoj Americi nego će i ojačati njene demokratije.

U godinama koje su otada protekle hiljade novinara je prošlo kroz radionice i dobilo nagrade Zaduzbine, a mnogi od njih su svoj potonji profesionalni uspeh pripisali „Zaduzbini Gabo“, kako je obično nazivaju. Neki su osnovali časopise i portale posvećene hronici i istraživačkom novinarstvu; drugi su napisali knjige; mnogi su dobili značajne nagrade. Izvesno predstavlja najopipljiviji deo njegove zaostavštine i neponovljivo je genijalno i to što je amblematičan autor buma latinoameričke fikcije kum novog latinoameričkog buma, buma hronike. Posle smrti Gabriel Garsije Markesa jedan zakon kolumbijskog Kongresa odredio je da se u njegovoj voljenoj Kartaheni de Indijas ustanovi stalan „Centar Gabo“ u savezu sa Zaduzbinom, da bi njegova novinarska zaostavština, između ostale baštine, bila priznata i prenetu novim naraštajima.

DŽON LI ANDERSON, 8. jul 2018.

BELEŠKA IZDAVAČA

Gabriel Garsija Markes potrudio se da ponavlja da je novinarstvo „najbolje zanimanje na svetu“ i da je sebe smatrao pre novinarom nego piscem. „Ja sam u osnovi novinar. Celog života sam bio novinar. Moje knjige su knjige novinara, makar se to mnogo i ne videlo“.

Cilj ovog izbora od pedeset tekstova Gabriel Garsije Markesa objavljenih u novinama i časopisima između 1950. i 1987, odabranih u okviru ogromnog *Novinarskog dela* u pet tomova, koje je skupio Žak Žilar, jeste da čitaocima njegove fikcije približi uzorak njegovog rada u štampi i časopisima, plod zanimanja koje je uvek smatrao temeljem svog dela. Čitaoci njegove fikcije pronaći će u mnogim od ovih tekstova njegov prepoznatljivi glas, stvaranje tog pripovedačkog glasa novinarskim radom.

Ko bude želeo da produbi temu, ima na raspolaganju Žilarovo delo, ponovo izdato u Književnosti Rendom Hausa. U njegovim predgovorima pronaći će uzbudljivo i uče-no, istorijsko i tematsko objašnjenje za njegove tekstove i njegovo zanimanje. Kako Žilar tvrdi, „novinarstvo Garsije

Markesa je prevashodno škola stila i predstavlja učenje originalne retorike“. U nekomercijalnom izdanju *Gabo novinar*, koje je objavila Zadužbina za novo iberoameričko novinarstvo i Konakulta iz Meksika, nalazi se drukčiji izbor, koji su načinile značajne kolege novinari, kao i detaljna hronologija njegovog književnog puta.

Iako neki od njegovih prvih tekstova prethode beleškama u štampi, novinarstvo je bilo zanimanje koje je mladom Garsiji Markesu dopustilo da napusti studije prava, počne da piše u *El Universalu* iz Kartahene i u *El Eraldu* iz Barankilje i da putuje po Evropi kao dopisnik *El Espektadora* iz Bogote (da bi bio sklonjen posle sukoba koji je izazvala njegova prva velika reportaža o mornaru brodolomniku). Po povratku, zahvaljujući prijatelju i kolegi Pliniju Apuleju Mendosi, nastavio je da se bavi novinarstvom u Venecueli u časopisima kao što su *Elite* ili *Momento*, sve dok se nije nastanio u Njujorku kao dopisnik kubanske agencije *Prensa Latina*. Nekoliko meseci kasnije, sa suprugom Mercedes Barća i sinom Rodrigom, stigao je u Meksiko, gde je privremeno napustio to zanimanje da bi se zatvorio i pisao *Sto godina samoće*, čija se predistorija takođe nalazi u jednom tekstu ove knjige, „Kuća Buendijinih“. Iako je posao pisca oduzimao najveći deo njegovog vremena, uvek se vraćao strasti prema novinarstvu, pa je uspeo da osnuje šest listova, među njima *Alternativu* i *Kambio*: „Ne želim da me pamte po *Sto godina samoće*, ni po Nobelovoj nagradi, već po novinama“.

Skandal veka preuzeo je naslov obimne središnje reportaže u ovoj antologiji, reportaže poslate iz Rima i objavljene u septembru 1955. u trinaest uzastopnih nastavaka u *El Espektadoru* iz Bogote. U te dve reči pronalazimo zgusnutost novinarskog naslova i preterivanje koje teži književnosti.

Podnaslov je već biser s autorskim potpisom: „Mrtva Vilma Montezi šeta svetom“.

Među tekstovima su novinske beleške, kolumne, komentari, hronike, reportaže, lični pogledi i profili. Čitalac će takođe pronaći neke književne tekstove objavljene naporedo u štampi ili književnim časopisima.

Kriterijum izbora je lični i nastoji da izbegne svaku akademsku, stilsku ili istorijsku kategorizaciju. Kao čitalac i izdavač Garsije Markesa odabrao sam tekstove s prikrivenim pripovedačkim naponom između novinarstva i književnosti, gde se šavovi stvarnosti rastežu od nezadrživog pripovedačkog nagona nudeći čitaocima da stalno iznova uživaju u „pripovedaču priča“ kakav je bio Garsija Markes.

Istovremeno, Garsija Markes je pisao fikciju koristeći sredstva svog novinarskog zanimanja, kako je rekao u jednom intervjuu: „Ali u tim knjigama ima toliko istraživanja, i provere podataka, i istorijske strogosti, i vernosti događajima da u suštini predstavljaju velike romansirane ili fantastične reportaže, dok je metod istraživanja i baratanja informacijom i događajima novinarski“.

Čitalac će pronaći mladalačke tekstove iz štampe u kojima se naslućuje pripovedač; on nastoji da pronađe razlog koji bi mu dozvolio da prekorači liniju ka onom književnom, kao što je humoristički komentar na početku o predsedničkom berberinu, rani odlomci priča u kojima se pojavljuje porodica Buendija ili Arakataka, hronike iz Rima u kojima prati smrt mlade Italijanke u čije je moguće ubistvo umešana politička i umetnička elita zemlje i u kojima se oprobava u kriminalističkoj priči i društvenoj hronici koja nas podseća na *La Dolče Vita*, reportaže o trgovini belim robljem između

Pariza i Latinske Amerike koje se završavaju znakom pitanja, beleške s prerađenim telegrafskim vestima iz drugih zemalja, razmišljanja o zanimanju pisca, kao i mnogi uzbudljivi članci napisani za „tribinu“ *El Paisa* u njegovoj poslednjoj plodnoj etapi od 1980, i desetine drugih pripovesti, a one nam vraćaju onog Garsiju Markesa koji nam nedostaje. Parafrazirajući Žilara, to su tekstovi „kolumbijskog novinara puštenog u svet“.

Posebnu zahvalnost dugujem Karmen Balseljs i Klaudiju Lopesu de Lamadridu, koji su verovali mom izdavačkom radu pri pokretanju ovog projekta, kad sam već radio s Garsijom Markesom na izdavanju njegovih memoara, i često ga posećivao u njegovoj radnoj sobi u El Pedregalu dok smo zajedno sastavljali *Nisam došao da držim govor*. Mercedes, Rodrigu i Gonsalu, čije su me sugestije i saveti pratili ovih godina iščitavanja i prečitavanja tekstova, večita zahvalnost na njihovoj neizmernoj velikodušnosti. Zaostavština novinarskog dela čiji se uzorak ovde predstavlja i dalje raste zahvaljujući Zadužbini Gabriel Garsija Markes za novo iberoameričko novinarstvo, pod rukovodstvom Hajmea Abelja, putem radionica u kojima se obrazovalo i specijalizovalo na stotine novinara iz celog sveta i u kojoj se svake godine dodeljuje nagrada s njegovim imenom. Najzad, svoju najveću zahvalnost upućujem samom Gabu na njegovom poverenju u moj rad, a pre svega, na njegovom prijateljstvu.

KRISTOBAL PERA

SKANDAL VEKA

PRESEDNIČKI BERBERIN

U izdanju jednih vladinih novina od pre nekoliko dana pojavio se portret Njegove ekscelencije Predsednika Republike, Marijana Ospine Peresa, sa svečanosti otvaranja direktne telefonske linije između Bogote i Medeljina. Šef države, ozbiljan, zabrinut, na slici je okružen s deset ili petnaest telefonskih aparata koji su, kako se čini, razlog toj usredsređenosti i izrazu pažnje na predsednikovom licu. Mislim da nijedan predmet ne ostavlja jasniji utisak o zaposlenosti čoveka, o službeniku potpuno predanom rešavanju različitih zamršenih poteškoća kao to stado telefona (pritom, u zagradi, molim za aplauz ovoj metafori, nadrealistički izveštačenoj) koje ukrašava predsednikovu sliku. Svaki prijemnik kao da je na vezi s jednim od mnogobrojnih državnih problema, a gospodin predsednik, s izgledom čoveka koji se njima služi, dvanaest sati dnevno treba da se trudi da ih iz svoje udaljene kancelarije državnog prvaka usmerava dugolinijski. Međutim, uprkos tom utisku o bezmerno zauzetom čoveku, gospodin Ospina Peres, čak i na fotografiji kojom se bavim, i dalje je čovek besprekorno odeven, brižljivo začesljanih

vlasni na snežnim vrhovima, meke i glatko izbrijane brade, što svedoči o učestalosti kojom gospodin predsednik pribegava prisnom i delotvornom berberinovom saučesništvu. U stvari, pitanje koje sam sebi postavio dok sam posmatrao poslednju fotografiju najbolje izbrijanog američkog mandatarata jeste ovo: Ko je dvorski berberin?

Gospodin Ospina je oprezan, lukav, predostrožan čovek koji, kako izgleda, duboko poznaje narav onih koji ga služe. Njegovi ministri su ljudi od punog poverenja, pa je nemoguće i pomisliti da se ogreše o predsedničko prijateljstvo bilo rečju, bilo u mislima. Dvorski kuvar, ako dvor ima kuvara, mora da je službenik neopozive ideološke ubeđenosti i izvanredno pažljiv u pripremi jela koja će za samo nekoliko sati kao visokohranljiv činilac poslužiti varenju prvaka republike, a varenje mora da bude dobro i bezbrižno. Osim toga, u slučaju da do dvorske kuhinje dopru, tajno, zlonamerne klevete opozicije, biće tu i čestiti isprobavač za predsedničkim stolom. Ako je sve to tako s ministri-
ma, s kuvarom, s liftbojem, kako li je tek s berberinom, jedinim glasačem smrtnikom koji sebi može da dozvoli demokratsku slobodu da pomiluje predsednikovu bradu oštrim sečivom brijačke britve? S druge strane, ko li je taj uticajni dostojanstvenik kome gospodin Ospina svakog jutra saopštava svoje brige od prethodne noći, kome do najsitnijih pojedinosti priča o spletu svojih noćnih mora i koji je, na kraju krajeva, delotvoran savetnik kao što bi to trebalo da bude svaki zaslužan berberin?

Mnogo puta sudbina republike više zavisi od jednog jedinog berberina nego od svih mandatarata, kao što u većini slučajeva – kaže pesnik – sudbina genija zavisi od babice. Gospodin Ospina to zna i možda se zato, pre nego što će izaći da otvori direktnu telefonsku liniju između Bogote i

Medeljina, sklopljenih očiju i ispruženih nogu prvi mandatar prepustio uživanju da sasvim blizu svojoj vratnoj arteriji oseti hladan i podrugljiv dodir brijača dok mu kroz glavu u zbijenoj povorci prolaze svi zamršeni problemi koje će tokom dana morati da rešava. Moguće da je predsednik obavestio svog berberina da će tog jutra najaviti savršenu telefonsku uslugu na čast svojoj vladi. „Koga da pozovem u Medeljinu?“, mora da ga je pitao dok je osećao kako mu se oštra brid uspinje grlom. A berberin, čovek diskretan, otac porodice, šetač u satima odmora, mora da je uzvratilo razboritim, ali značajnim ćutanjem. Jer, u stvari – verovatno je pomislio berberin – da je on predsednik umesto to što jeste, prisustvovao bi otvaranju telefonske linije, uzeo bi slušalicu i, vidno zabrinut, rekao glasom uspešnog službenika: „Telefonistkinjo, spojite me s javnim mnjenjem“.

16. mart 1950, *El Eraldo*, Barankilja

TEMA ZA TEMU

Ima onih koji nedostatak teme pretvaraju u temu za novinsku belešku. Takvo pribežište besmisleno je u svetu kakav je naš, u kojem se događaju neprocenjivo zanimljive stvari. Ko ima nameru da sedne i piše ni o čemu, bilo bi dovoljno da nasumice prelista dnevnu štampu, pa da se početni problem pretvori u potpuno suprotan: da odluči kojoj temi da se prikloni među tolikima koje se nude. Pogledajte, na primer, naslovnu stranu ma kojih novina. „Dva dečaka se igrala letećim tanjirima, pa se opekla.“ Zapalite cigaretu. Pregledajte, vrlo pažljivo, zbrkani alfabet pisaće mašine Andervud i počnite od najprivlačnijeg slova. Pomislite – pošto ste pročitali vest – kakav su bolan gubitak ugleda doživeli leteći tanjiri. Setite se silnih članaka koji su o njima napisani od kad su prvi put viđeni – pre gotovo dve godine u okolini Arkanzasa – do sada, kad su se već pretvorili u običnu, mada opasnu dečju igračku. Razmotrite položaj sirotih letećih tanjira kojima, kao i duhovima, čovečanstvo uskraćuje poštovanje uopšte ne uzimajući u obzir da pripadaju visokoj kategoriji međuplanetarnih elemenata. Zapalite

drugu cigaretu i najzad ocenite tu temu kao neupotrebljivu zbog preterane brzine.

Zatim pročitajte međunarodne vesti. „Brazil ove godine neće raspolagati viškom kafe.“ Zapitajte se: „Koga to može da se tiče?“ Pa nastavite. „Problem kolonista De Maresove koncesije nije prost pravni slučaj.“ „Domorodački klan Karare, veliko iznenađenje.“ Pročitajte uvodnike. Pronađite u svakom pridevu trag neumoljivog cenzora. Ne može se poreći, u stvari je sve zanimljivo. Ali ne izgleda kao prikladna tema. Šta vam je činiti? Najlogičnije: pogledajte stripove. Pančo ne može da izađe iz kuće. Čiča Bradonja učestvuje u dvoboju skraćenim pištoljem. Klark Kent mora da se bori protiv Supermena i obrnuto. Tarzan postao trgovac lobanjama. Avivato ukrao, po običaju, žicu nanizane ribe. Peni prisustvuje času filozofije. Užas! I šta sad: društvena hronika. Dvoje se venčavaju, a život tako skup i podneblje tako vrelo. Čerka generala Franka udaje se za gospodina koji će postati ništa manje nego diktatorov „vrli zet“. Jedan umro, sedmoro se rodilo. Zapalite još jednu cigaretu. Mislite na to da se prelistavanje završava, a vi se još uvek niste odlučili za temu. Setite se žene, prizora dece koja vas čekaju mrtva gladna i koja će nastaviti do u beskraj da umiru dok god nema odgovarajuće teme. Strašno! Postajemo bolećivi. Ne! Tu su još i bioskopske reklame. Eh, ali juče smo pričali o filmu. Posle toga, potop!

Opet zapalite cigaretu i otkrijete – užasnuti – da je poslednja u paklici. I šibica je poslednja! Smrkava se, a sat se vrti, vrti, vrti izvodeći igru sati (Kaliban). I šta sad? Da bacite peškir kao osrednji bokser? Novinarstvo je zanimanje koje najviše liči na boks, a prednost mu je što uvek pobeđuje mašina, dok je mana što nije dozvoljeno baciti peškir. Ostaćemo bez mikrofonskog stalka. Dobro, koliko li će njih

zapljeskati toj ideji. Međutim, ponekad se čuje rečenica koja je već postala izveštačena i pohabana od stalne upotrebe i zloupotrebe: „Nikad nije kasno za onoga ko dobro počne“. Što će reći, teško je početi. Počnimo, dakle, sad bez cigareta, bez šibica, da tražimo temu. Napišimo prvu rečenicu: „Ima onih koji nedostatak teme pretvaraju u temu za novinsku belešku“. Takvo pribežište besmisleno je... Bestraga mu glava, ali je vrlo lako! Zar ne?

11. april 1950, *El Eraldo*, Barankilja

OBJAŠNJIVA ZABUNA

Bio je utorak u Kaliju. Gospodin za koga je vikend bio buran, bezvremeni period – tri dana bez tragova – pristojno i uporno je natezao čašu do ponedeljka u ponoć. U utorak ujutru, kad je otvorio oči i osetio da mu je soba potpuno zauzeta velikom glavoboljom, gospodin je pomislio da je na zabavi bio samo prethodne noći i da se budi u nedeljno jutro. Ničega se nije sećao. Međutim, osećao je dostojnu grižu savesti zbog nekog smrtnog greha koji je možda počinio, ne baš siguran na koji od njih sedam se ta griža odnosi. Bila je to griža savesti po sebi. Samo griža, bezuslovna, žestoko nezavisna i nepodmitljivo anarhistička.

Jedino što je gospodin pouzdano znao jeste da se nalazi u Kaliju. Ako ništa drugo – verovatno je pomislio – dok je ta zgrada koja se uzdizala ispred njegovog prozora hotel „Kraljevski barjaktar“ i dok mu neko matematički ne dokaže da je zgrada u subotu uveče preseljena u drugi grad, mogao je da tvrdi da se nalazi u Kaliju. Kad je sasvim otvorio oči, glavobolja koja je ispunjavala sobu sela je kraj njegovog kreveta. Neko je gospodina pozvao po imenu, ali se on nije

okrenuo da pogleda ko. Jednostavno, pomislio je da neko u susednoj prostoriji zove nekoga potpuno nepoznatog. Leva obala praznine počinjala je u subotu po podne. Druga obala, ovog uzburkanog jutra. To je sve. Pokušao je da se zapita ko je on u stvari. I tek kad se setio svog imena, shvatio je da iz susedne prostorije zovu njega. Međutim, bio je previše zauzet svojom grizom savesti da bi se bavio nekim nevažnim pozivom. Iznenada sićušna i svetlucava pločica upade kroz prozor i udari o pod nedaleko od njegovog kreveta. Gospodin je verovatno pomislio da je reč o listu nošenom vetrom, pa je i dalje pogledom upirao u tavanicu, koja je počela da se miče, lebdi obavijena maglom njegove glavobolje. Ali nešto je tapkalo po patosu kraj kreveta. Gospodin se uspravio, pogledao s druge strane jastuka i usred svoje sobe spazio malecku ribu. Podsmešljivo se osmehnuo; prestao je da gleda i okrenuo se ka zidu. „Kakva upornost!“, pomisli gospodin. „Riba u mojoj sobi na trećem spratu, a more na tolike kilometre od Kalija.“ Pa nastavi da se podrugljivo smeje.

No odjednom naglo skoči iz kreveta. „Riba“, povika. „Riba, riba u mojoj sobi.“ Pa zadihan i ljutit pobeže u ćošak. Griža savesti mu izađe u susret. Uvek se smejaio škorpijama s kišobranom, ružičastim slonovima. Ali sada nije gajio ni najmanju sumnju. To što je poskakivalo, što se borilo, što je svetlucalo nasred njegove sobe, bila je riba!

Gospodin sklopi oči, stisnu zube i odmeri razdaljinu. Zatim je došla vrtoglavica, bezdana praznina ulice. Bacio se kroz prozor.

Narednog dana, kad je gospodin otvorio oči, bio je u bolničkoj sobi. Sećao se svega, ali se sada osećao dobro. Čak ga nije ni bolelo ono što je bilo pod zavojima. Nadohvat ruke bile su mu novine od tog dana. Gospodin je želeo da nešto učini. Rasejano je uzeo novine i pročitao:

„Kali, 18. april. Danas u jutarnjim časovima nepoznata osoba se bacila kroz prozor svog stana na trećem spratu jedne kuće u gradu. Izgleda da je odluka doneta u nervnom rastrojstvu izazvanom alkoholom. Povređeni se nalazi u bolnici i izgleda da nije u teškom stanju.“

Gospodin se prepoznao u toj vesti, ali se sad osećao previše mirnim, previše vedrim da bi se brinuo o mōri od pret-hodnog dana. Okrenuo je stranu i nastavio da čita novosti iz svog grada. Evo i druge. I gospodin, ponovo osetivši glavobolju koja mu se vrtela oko kreveta, pročita sledeću vest:

„Kali, 18. april. Neverovatno iznenađenje danas su doživeli stanovnici prestonice u dolini Kauka kad su na ulicama u centru grada primetili prisustvo na stotine srebrnih ribica od oko dva palca dužine, rasejanih na sve strane.“

20. april 1950, *El Eraldo*, Barankilja

Gabrijel Garsija Markes
SKANDAL VEKA

Za izdavača
Dejan Papić

Urednik
Srđan Krstić

Lektura i korektura
Jelka Jovanović, Vladimir Stokić, Dragoslav Basta

Slog i prelom
Saša Dimitrijević

Dizajn korica
Marija Vasović

Tiraž
1500

Beograd, 2020.

Štampa i povez
SD Press, Smederevo

Izdavač
Laguna, Beograd
Resavska 33
Klub čitalaca: 011/3341-711
www.laguna.rs
e-mail: info@laguna.rs

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd